

Тема 1. Конфліктологія як наука та мистецтво. Генеза наукової думки щодо вивчення конфлікту

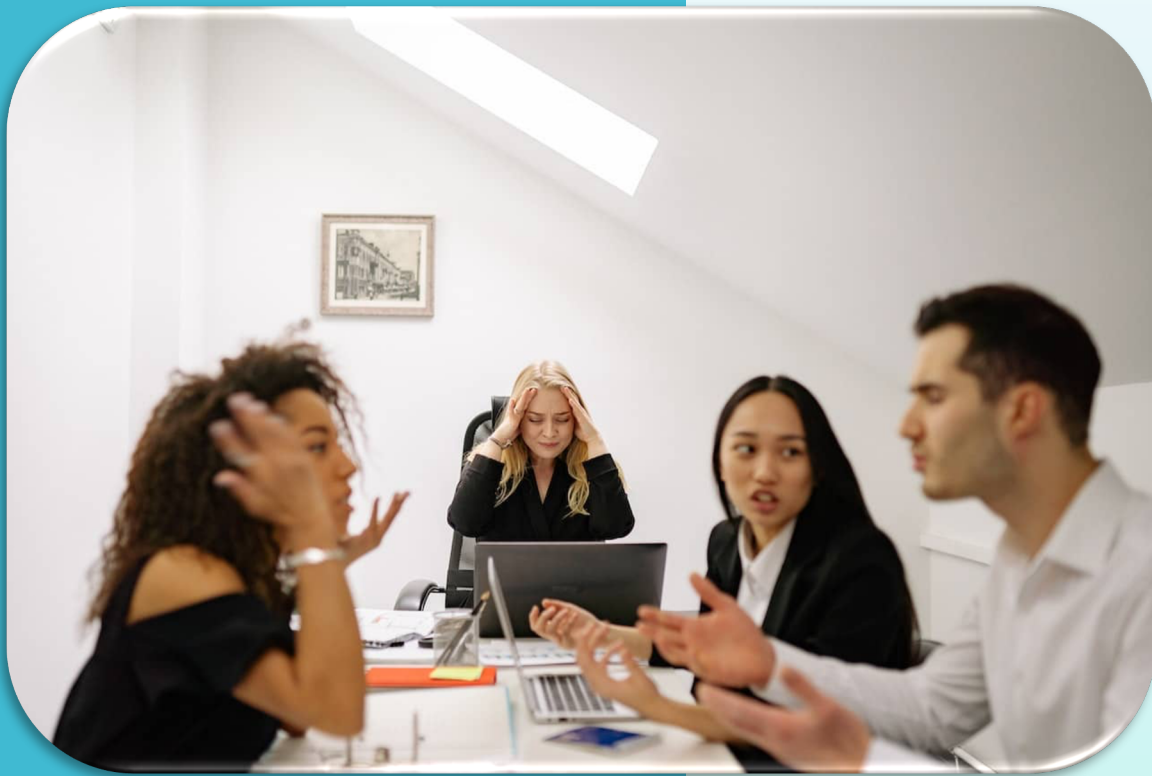

-
- *1. Історія конфліктології: від античності до кінця XIX ст.*
- *2. Проблеми конфлікту в соціополітичній думці кінця XIX – початку XX ст.*
- *3. Психологічні теорії конфлікту XX ст.*
- *4. Соціологічні теорії конфлікту XX ст.*
- *5. Конфліктологія сьогодні*

- **Л.КОЗЕР** - найпоширеніше у світовій соціології трактування конфлікту як
 - 1) **боротьби** за цінності та претензії на певний статус, владу та ресурси;
 - 2) **боротьби**, у якій цілями є нейтралізація, заподіяння шкоди або знищення суперника
- **Е.ШОСТРОМ:** «конфлікт виникає через **різницю потреб і цілей** різних людей, які вступають у взаємодію. Для того, щоб уникнути конфліктних ситуацій, потрібно як дві краплі води бути схожими один на одного... **конфлікт** в людських стосунках **неминучий**. І додамо – **необхідний**»

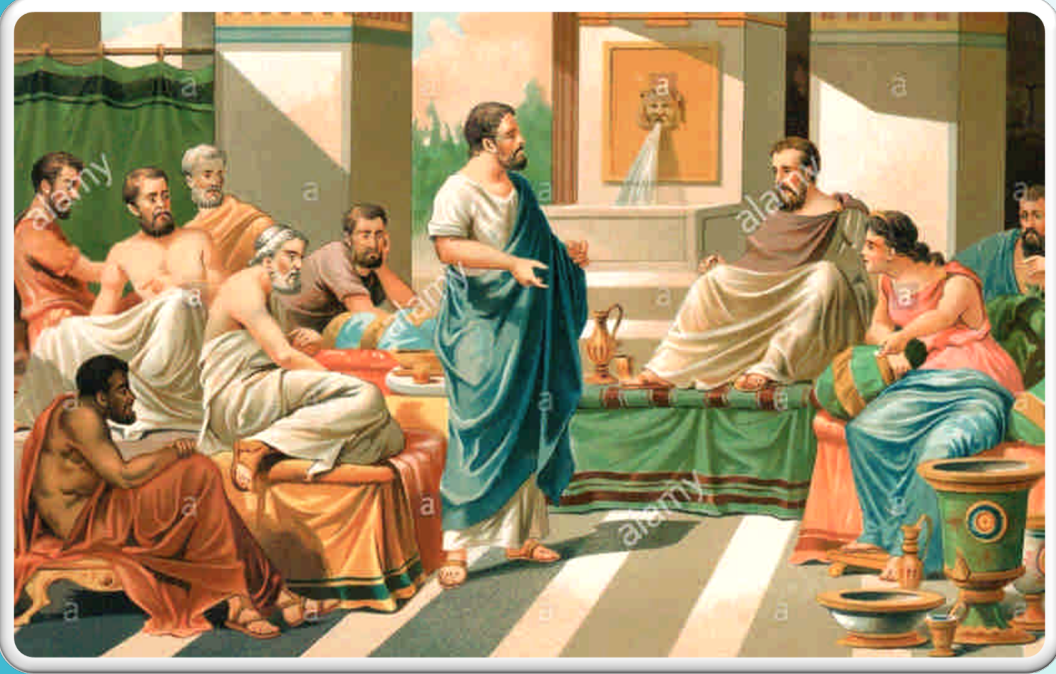

КОНФЛІКТ –

- це граничне загострення протиріч між учасниками взаємодії, що проявляється в їхньому протиборстві
- це зіткнення інтересів, реальних, уявних чи приписуваних іншій стороні, загроза якого є реальною чи може виникнути в майбутньому

*Історія конфліктології:
від античності до кінця
XIX ст.*

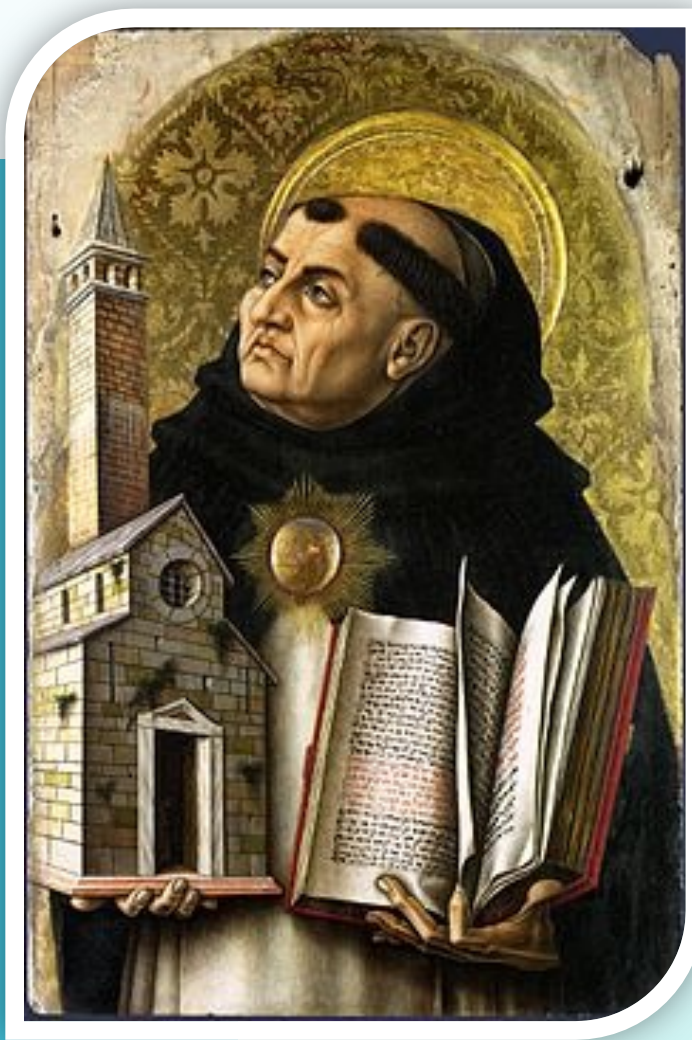

- «Сварки замирюй», «Силою не роби нічого», «З дружиною не сварись і не залицяйся при сторонніх: перше – ознака дурості, друге – навіженства» (Клеобул)
- «Не ганьби ближніх, бо почувеш таке, від чого засмутишся», «Приборкуй гнів» (Хілон)
- «Якщо близькі спричинили тобі невеликі збитки – потерпи» (Піттак);
- «Лайся з таким розрахунком, щоб швидко стати другом» (Періандр).
- «У світі все народжується через ворожнечу і сутички, єдиний закон, який панує у Космосі, – це війна – батько усього і цар усього. Одним вона визначила бути багатими, другим – людьми, яких вона зробила рабами, а третіх – вільними. Боротьба протилежних сил – це загальний закон, який діє у природі та суспільстві. «Ворожнеча» і «війна» є джерелом появи нового у світі. Треба знати, що війна загальноприйнята, що ворожнеча – звичний порядок речей і що все виникає через ворожнечу...» (Геракліт)

Арістотель
(388-322 рр. до н.е.)

- Головна **причина політичних конфліктів**, які проявляються у державних переворотах, – відсутність майнової і соціальної рівності, намагання до усунення існуючої нерівності або ж до її посилення.
- Порушення балансу рівності й веде до конфлікту, який **зароджується із протилежностей**, що утворюються й існують у суспільстві.
- Війни справедливі, якщо вони спрямовані на захоплення рабів, які були основними виробниками матеріальних благ для еллінів, адже еллін у елліна не міг бути рабом.

Тома
Аквінський
(1225-1274 рр.)

- Війни допустимі у житті суспільства
- Умова справедливої війни: на її проведення повинна бути дана санкція держави. Тобто **суб'єктом соціального конфлікту визнається держава**, а його величина набуває розміру міжнародного масштабу

Еразм
Роттердамський
(1469-1536 рр.)

Акцентував увагу на **власній логічності конфлікту**, який розпочався та розростається подібно до ланцюгової реакції, втягуючи в орбіту свого впливу все нові й нові сили, суспільні верстви та країни

«Війна солодка для тих, хто її не знає»

Звертав увагу на **складність примирення сторін** навіть у тих випадках, коли обидві знаходяться на однакових ідеологічних позиціях

**Френсіс Бекон
(1561-1626 рр.)**

Вперше у науці піддав ґрунтовному аналізу сукупність причин соціальних конфліктів всередині країни, детально розглянув матеріальні, політичні та психологічні умови соціального безладдя, а також можливі способи їх подолання

**Карл фон Клаузевиц
(1780-1831)**

- Головне джерело конфліктів і насильства – почуття і воля людини, закладене в природі людини, а механізм розв'язування насильства притаманний практичній діяльності людей.
- Конфлікт є породженням ряду причин: психологічних, соціальних, політичних, економічних, духовних, демографічних, географічних, етнічних, конфесійних, особистісних, ситуативних та інших. Причому як конфлікт, так і супроводжує його насильство не є випадковістю, це - необхідні явища суспільно політичного процесу.
- Основне джерело соціальних конфліктів і насильства - це політичні відносини між соціальними групами, націями, державами.
- Першим дав більш глибоке визначення природи міжнародних військових конфліктів, значно просунувши, вперед теорію конфліктів і насильства. Міжнародні військові конфлікти є не біологічною неминучістю, не наслідком нестями монарха, а цілком закономірним розвитком тих же процесів, які йшли усередині держав і на світовій арені до переростання конфлікту в збройне зіткнення.

Іммануїл Кант
(1724-1804 рр.)

Війна – агресивний прояв міжнародних конфліктів, вона не має виправдання, оскільки суперечить визначенню ролі людини.

«Жодної війни не повинно бути; ні війни між мною й тобою в природному стані, ні війни між нами, як державами»

Війна – результат недотримання етичних вимог, наслідок того, що люди йдуть не за голосом «практичного розуму», а емоцій

Позбавити людство від міжнародних конфліктів – це цілком досяжна мета, через віру в право та його здатність благодійно впливати на відносини між державами, «вічний мир» настане слідом за мирними договорами між державами

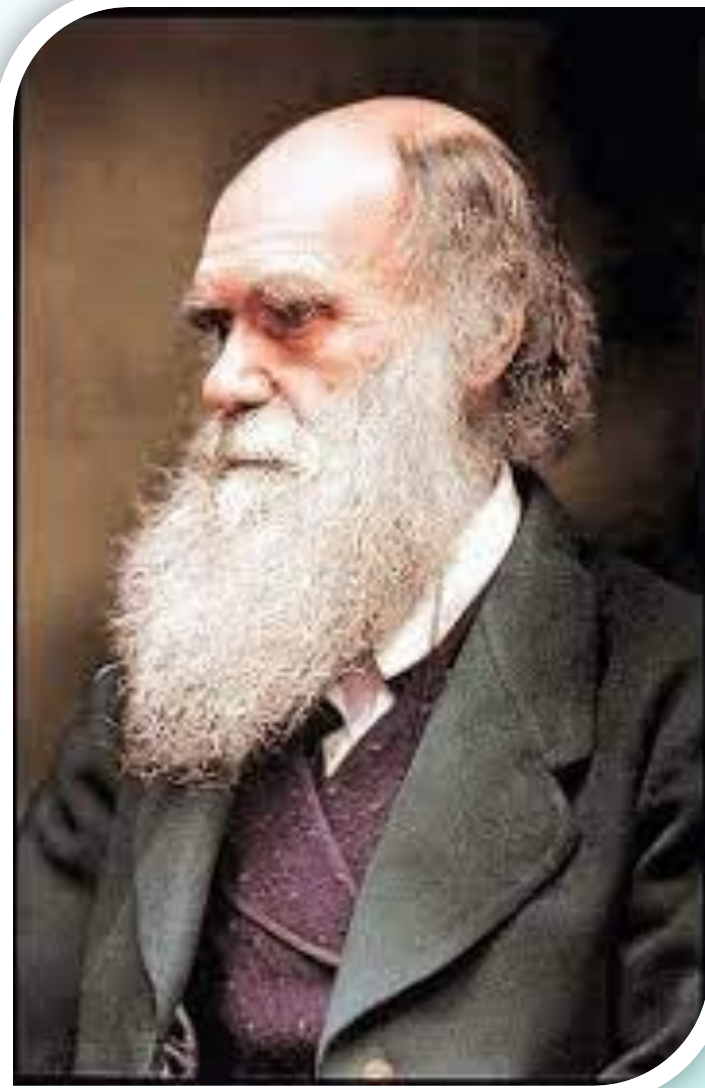

Георг Гегель
(1770-1831 рр.)

- Головна причина конфліктів коріниться в соціальній поляризації – між накопиченим багатством, з одного боку, і прив'язаним до праці народом
- Держава повинна представляти інтереси всього суспільства та регулювати конфлікти
- Щодо війн, як виду міжнародних конфліктів, зазначав, що «війни викликаються природою речей» і пропонував усвідомити «високе значення війни», завдяки якій зберігається моральне здоров'я народів
- Війни – це стан безправ'я і насильства; час, коли панує взаємне заподіяння зла
- Для підтримання миру та порядку велике значення мають угоди

*Проблеми конфлікту в
соціополітичній думці
кінця ХІХ – початку ХХ ст.*

Чарльз Дарвін
(1809-1902 рр.)

- В його теорії еволюції головна ідея – розвиток живої природи здійснюється в умовах **постійної боротьби за виживання**, тобто в середовищі природно-біологічного перманентного **конфлікту**
- Виявив і обґрунтував **механізм розвитку живої природи** у вигляді природного добору найбільш пристосованих, витривалих і стійких видів для продовження життя.

**Людвіг
Гумплович**
(1838-1909 рр.)

- Висунув власне бачення соціальних конфліктів.: **суспільство як сукупність груп людей, що борються між собою за вплив, виживання та панування.**
- В основі всіх суспільних процесів лежать намагання людей до задоволення власних матеріальних потреб, які неминуче зв'язані із застосуванням насилля та примусу. Відповідно **соціальне життя являє собою процес групової взаємодії, основною формою котрої є боротьба.** Фундаментальні причини такого стану речей кореняться в тому, що **людям від народження притаманна взаємна ненависть**, яка визначає відносини між групами, народами, племенами та расами. Наслідком цього є **неможливість усунення конфліктів із життя суспільства**, в міру розвитку якого змінюються тільки їх форми.

- Л.Гумплович сформулював «закони насилля». За цими законами, **внутрішній розвиток держави відіграє службову роль щодо зовнішньої політики**, сутність якої є «постійна боротьба між сусідніми державами, кожна з яких простує в напрямку найвигідніших придбань і найменшого опору». У міжнародних відносинах неможливі інші, крім війни дії проти іншої держави. Оскільки соціальне життя є груповою взаємодією то стосовно природи соціального конфлікту такі узагальнення:
 - 1) **конфлікти є сутністю історичного прогресу, вони вічні, змінюються тільки їх форми;**
 - 2) **конфлікти сприяють єдності суспільства, виникненню більш широких угруповань;**
 - 3) **диференціація суспільства на панівних і підлеглих – явище постійне і незмінне.**
- Конфлікт – один із основних стимулів соціального розвитку й основне джерело конфліктів у боротьбі людей за задоволення своїх матеріальних потреб.

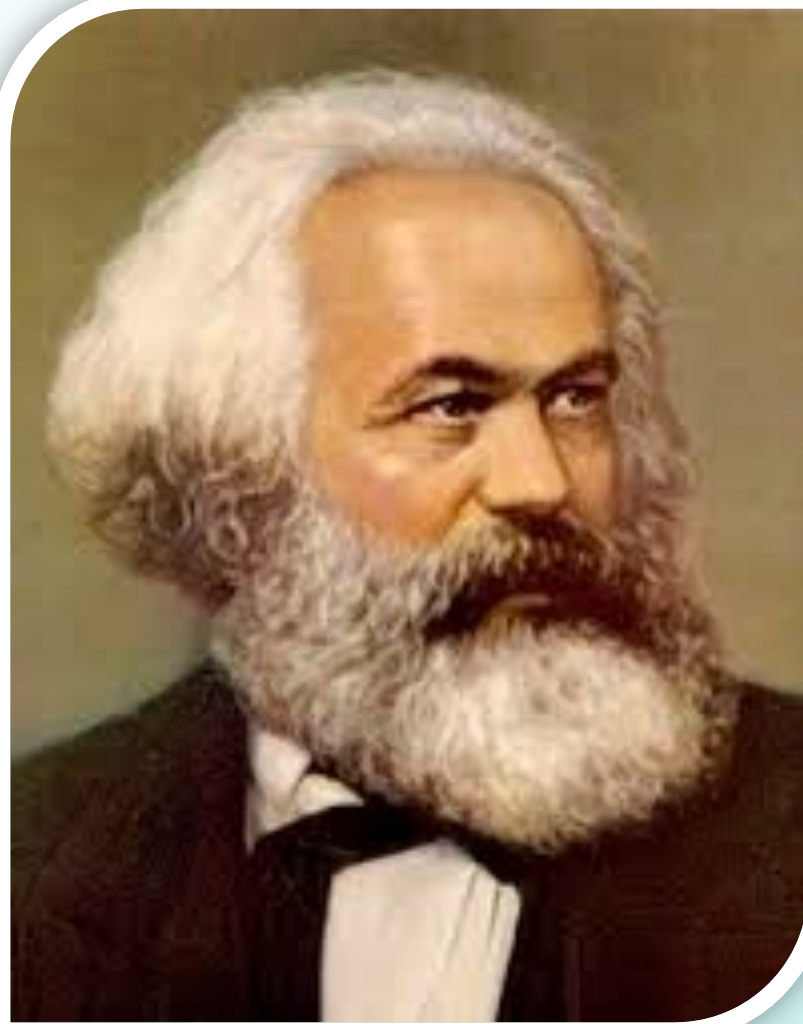
Вільям Самнер
(1840-1910 рр.)

- Проблема «конфлікту інтересів» є основою соціального конфлікту в суспільстві
- Оскільки **боротьба за існування є безперечним чинником прогресу**, то в цій боротьбі гинуть найслабкіші, гірші представники роду людського
- Саме **природний відбір і боротьба за існування є неминучими й універсальними умовами соціального життя**

Густав Ратценгофер
(1842-1904 рр.)

- Абсолютна ворожість рас – основні процеси й явища життя людей на планеті. З цих процесів вивів теорію конфліктності суспільних відносин
- **І боротьба за існування, й абсолютна ворожість рас входять до числа основних процесів і явищ соціального життя**, а базовим законом соціології повинно бути «приведення до взаємної відповідності індивідуальних і соціальних інтересів»
- Усі державні інститути завжди слугують цілям війни, лише поступово пристосовуючись до служіння мирним цілям.
- Війна є прогресуючою, оскільки залишається фактором, який зміцнює структуру держави

Карл Маркс
(1818-1883 рр.)

- Його основні тези, що вплинули на появу «конфліктної» моделі суспільства, пов'язані з постулюванням **неминучості класової боротьби**, яка виникає в суспільстві через причину його поділу на ворогуючі класи (експлуататорів і експлуатованих), а класова боротьба між ними стає головною рушійною силою історії.

- Конфлікти, що зв'язані з протилежними інтересами соціальних груп, беруть свій початок у відносинах власності та її розподілу.
- На усіх рівнях пізнання суспільних процесів марксизм визнає соціальні конфлікти, колізії й антагонізми як **можливі**, а в умовах гострої класової боротьби – і як **неминучі явища** суспільного життя.
- Структура суспільства, за К. Марксом, має 4 основні елементи: **виробничі сили; виробничі відносини; політична надбудова; форми суспільної свідомості.**
- Певним чином упорядкована система субординації і взаємодії цих елементів і становить основу загальної соціологічної концепції марксизму.
- Помилковість висновків у відповідності з цією теорією полягала в тому, що її автори **вважали можливим у майбутньому, після знищення приватної власності на засоби виробництва, створити умови для ліквідації антагоністичних відносин як бази соціальних конфліктів, внаслідок чого виникне безконфліктне суспільство.**

Георг Зіммель
(1858-1918)

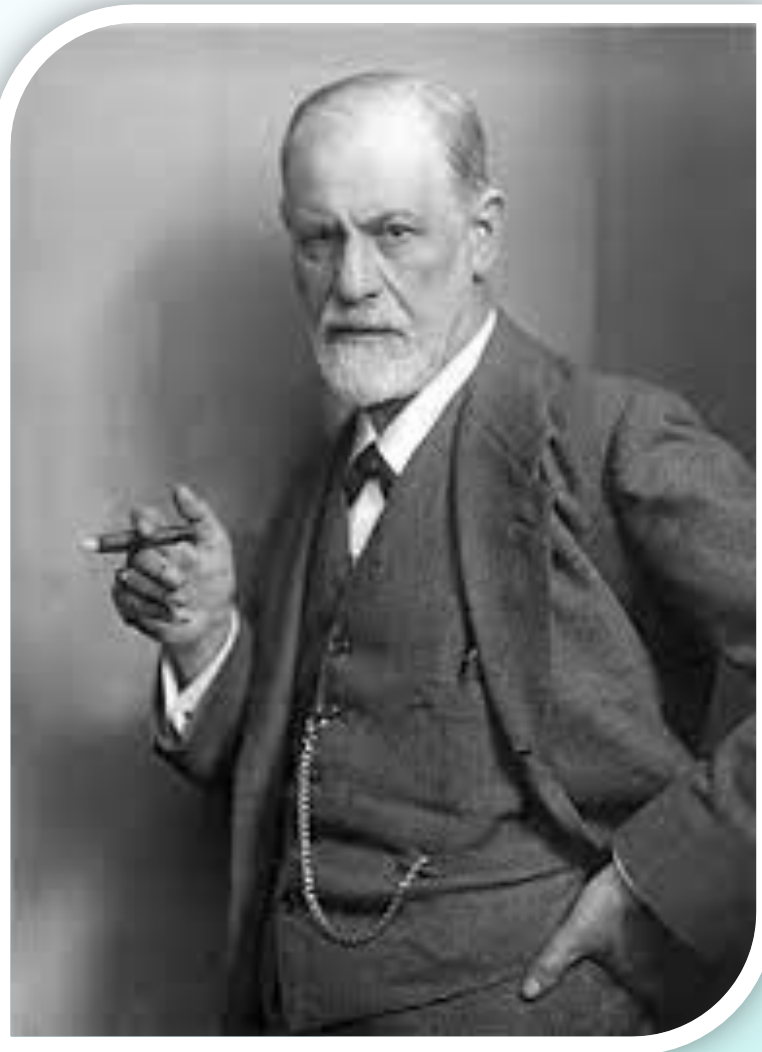
- Конфлікт у суспільстві **неминучий**
- Серед таких стійких форм соціальної взаємодії та спілкування, як авторитет, договір, підпорядкованість, співробітництво, особливе місце займає конфлікт – не лише норма, а й **винятково важлива форма життя**
- Конфлікт **призводить до соціальної інтеграції** та, забезпечуючи вихід ворожості, **посилює соціальну солідарність**, визначає і зміцнює норми організації конкретних соціальних утворень
- Чим гостріший конфлікт, тим сильніша внутрішня згуртованість конфліктуючих груп
- Часті, але невеликі конфлікти ведуть до посилення **внутрішньогрупової єдності**, до створення норм, які регулюють взаємовідносини.
- Чим триваліші та менш гостріші конфлікти між групами, які в різному ступені володіють владою, тим імовірніше, що вони відрегулюють своє ставлення до влади.
- **Конфлікт не завжди та не обов'язково призводить до руйнувань; навпаки, він може виконувати важливі функції зі збереження соціальних відносин і соціальних систем.**

- Конфлікт визначав не просто як зіткнення інтересів, але більш психологізовано, як вираження певної притаманної тільки людям і їх відносинам **ворожості**. Потяг до ворожості вчений розглядає як парну **протилежність потреби в симпатії**
- **Інстинкт боротьби має апріорний характер**, адже між людьми з легкістю виникає ворожість один до одного, що переростає в боротьбу в її найбільш руйнівних проявах
- Конфлікт може змінювати свою гостроту та через це мати різні наслідки для соціального цілого
- Твердження апріорності боротьби наближає позицію Г.Зіммеля з ідеями соціал-дарвіністів, з їх центральним концептом боротьби

*Психологічні теорії
конфлікту*

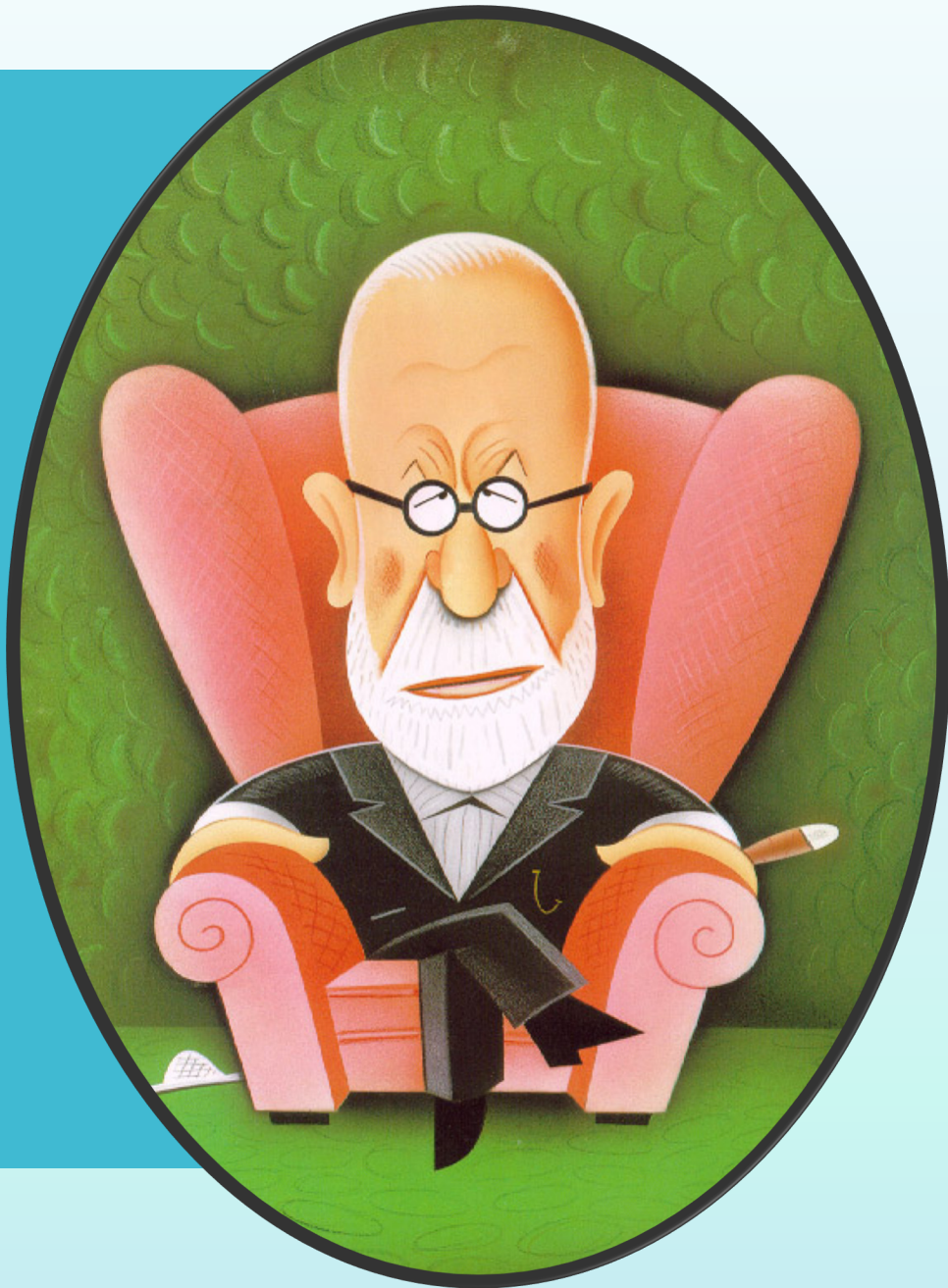

Зигмунд Фрейд
(1856-1939 рр.)

- Людина знаходиться у стані постійного внутрішнього і зовнішнього конфлікту з оточуючими та світом загалом.
- Зі всіх потенційно можливих конфліктів, які може переживати людина, для психоаналізу первинним постає внутрішній, або так званий «психічний конфлікт», який є постійним елементом душевного життя людини, що характеризується безперервним зіткненням потягів, бажань, психічних систем і сфер особистості.
- Конфлікти – це частина внутрішнього життя індивіда, їх виникнення природно супроводжує його розвиток.

- Керуючись принципом задоволення, людина, через силу зовнішніх обмежень (моральних і соціальних норм) змушена часто відмовлятися від задоволення (зокрема, миттєвих) власних бажань. Це й призводить до виникнення психічного конфлікту, який, з точки зору психоаналізу, може знаходити нормальне вирішення: існують способи досягнути задоволення морально прийнятними шляхами. Типовими прикладами сублимації є художня чи наукова творчість.
- До різних форм психічних розладів у людини призводять так звані патогенні конфлікти, які виникають тоді, коли до зовнішньої, вимушеної відмови від миттєвого задоволення бажань, що несумісні з вимогами суспільства, приєднуються внутрішні обмеження. Такими є конфлікти між потягами «Я» і сексуальними потягами (лібідо): «не сексуальні потяги як такі є причиною виникнення неврозів, а той патогенний конфлікт, який розігрується між Я (свідомістю) або Над-Я (совістю) та сексуальністю»
- Заборони з боку соціального середовища, наносячи душевну травму, пригнічують енергію несвідомих бажань, які прориваються обхідними шляхами у вигляді неврозних симптомів.

- Витіснення сексуальних бажань не дає можливості людині усвідомити істинні причини внутрішніх конфліктів, що виникають у неї, з якими вона в результаті не справляється. **Конфлікт, що породжується неусвідомленими, неприйнятними імпульсами лібідо й агресивними імпульсами, складає внутрішній бік життя індивідуума.** На цю іманентно притаманну людині конфліктність **нашаровується її досвід дитинства, відносин із батьками.** Відповідно з психодинамічною орієнтацією, **конфлікти, котрі не знайшли вирішення в дитинстві, потенційно багаті патологією поведінки в більш зрілому віці.** Людина все життя вирішує та проживає ті конфлікти, які утворились у перші роки життя.
- Тому **поведінка людини детермінована швидше її власними внутрішніми особливостями, а ніж зовнішньою ситуацією.** **Неусвідомлені психологічні конфлікти контролюють поведінку людини.** Відповідно, метою терапевтичного впливу є виявлення джерел конфліктів, витіснених із свідомості, сприяння людині в усвідомленні нею причин її внутрішніх конфліктів і їх вирішенні на новому рівні свідомого відношення до власних потягів неусвідомленого характеру.

Карл-Густав Юнг
(1875-1961 рр.)

- Виділив **кілька рівнів несвідомого**, від найменшого до найбільшого: індивідуальне, сімейне, групове, національне, расове та колективне, що включає в себе універсальні для всіх часів і культур архетипи.
- Існує певна **спадкова структура психіки**, яка розвивалася довготривалий час, яка **змушує нас переживати та реалізовувати наш життєвий досвід цілком визначеним чином**. Ця визначеність проявляється в **архетипах**, які, впливають на наші думки, почуття та вчинки.
- Частина людських комплексів виникає в результаті психотравматичних ситуацій, які за своєю сутністю є моральним конфліктом.

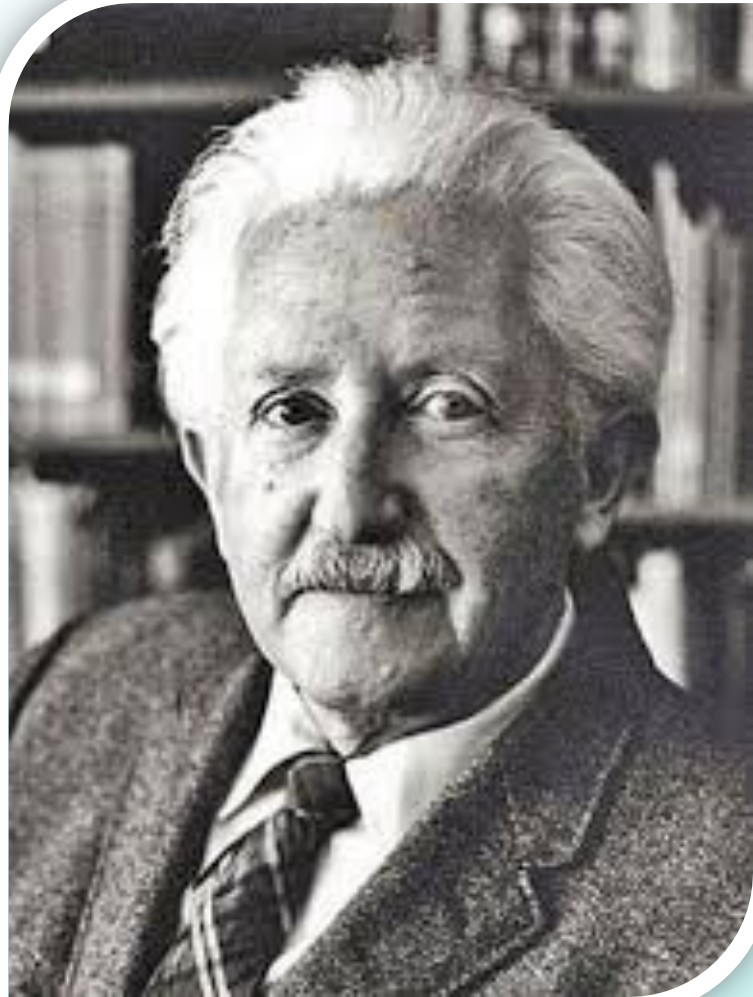

Ерік Берн
(1902-1970)

- У структурі людської особистості **3 компоненти-стани**:
- 1) **«дитина»** – є зосередженням життєвої енергії, життєрадісності, яскравої емоційності, спонтанності творчих здібностей, спонукань і переживань. Одночасно для неї характерні недостатність самоконтролю, уникнення відповідальності, немічність, вразливість;
- 2) **«батько»** – володіє набором життєвих правил, оцінок, стереотипів, бажанням і здібністю допомагати, опікати, навчати, судити, карати та заохочувати. Він передбачуваний, ригідний, рветься до влади;
- 3) **«дорослий»** – зорієнтований на реальність, раціональний, адаптивний, керується поняттям доцільності та корисності.

- У кожної людини в процесі спілкування актуалізується то одна, то інша з цих «частин» його особистості в залежності від ситуації та її учасників. У транзактній моделі людських відносин виникнення конфлікту зв'язується з тим, що в процесі спілкування в людей вступають у взаємодію невідповідні одна одній «частини» їх особистостей.
- Якщо реалізується транзакція, яка не пересікається, то вона забезпечує безконфліктні відносини.
- А якщо виникає транзакція, яка пересікається, то процес спілкування порушується і може виникнути конфлікт. Конфлікт найчастіше базується на підключенні «дитини», оскільки гнів, заздрість, страх, образа, любов та інші емоційні реакції є властивою їй прерогативою. Саме «дитина» найчастіше стає об'єктом маніпуляцій.

Ерік Еріксон
1902-1994

- Кожна особиста й соціальна **криза являє собою свого роду виклик**, який приводить індивідуума до **особистісного зростання та подолання життєвих перепон**, а знання того, як людина справляється зі значущими життєвими проблемами, складає єдиний ключ до розуміння його життя.
- Конфлікти означають **не загрозу катастрофи, а поворотний пункт** і тим самим джерело як сили, так і недостатньої адаптації.
- Криза вміщує і позитивний, і негативний компонент, і **питання полягає не в уникненні конфліктів, а в адекватному, конструктивному вирішенні криз**, що цілком відповідає сучасному загальногуманітарному відношенню до конфліктів.

*Соціологічні теорії
конфлікту XX ст.
Сучасна конфліктологія*

Ральф Дарендорф
(1929-2009)

Основні праці: *«Сучасна соціологія конфлікту»*,
«Елементи теорії соціального конфлікту» і
«Сучасний соціальний конфлікт»:

- ✓ соціальний **конфлікт** завжди був і буде **притаманний будь-якому суспільству** через силу неминучої різниці інтересів.
- ✓ однак у сучасному постіндустріальному суспільстві основне протиріччя соціальних систем переміщується з економічної площини, зі сфери відносин власності у сферу відносин панування-підпорядкування, тож **основний конфлікт** **опиняється пов'язаним із перерозподілом влади**.
- ✓ визнає правильним марксистське уявлення про класовий антагонізм між буржуазією та пролетаріатом, але вважає, що цей антагонізм був основним конфліктом лише в європейській історії XIX століття, у **XX столітті конфлікт пов'язаний** зі зниженням гостроти міжкласових протиріч

1. Головними відмінними рисами будь-якого суспільства є **панування, конфлікт та підкорення**

2. Структура суспільства базується на **владі одних груп людей над іншими**

3. У кожній з таких груп є **спільні інтереси**, незалежно від того, усвідомлюють їх її члени чи ні; інтереси членів різних груп різняться і протилежні

4. Коли люди усвідомлюють свої спільні інтереси, вони **утворюють суспільний клас**, який може оформитися наприклад у вигляді профспілки, лобі політичної партії тощо; людське суспільство як система **взаємодій між конфліктуючими соціальними групами** (класами)

5. Класовий **конфлікт загострюється, якщо:**

- майже вся влада сконцентрована в руках кількох людей, а інші її позбавлені

- ті, хто позбавлений влади, не має можливості її отримати

- коли люди можуть вільно організувати політичні групи

6. Оскільки конфлікти неминучі й необхідні, то **відсутність їх – явище «дивне та ненормальне»**

7. **Конфлікти можуть бути різних рівнів:** 1) між неузгодженими очікуваннями, які висуваються до носія певної соціальної ролі; 2) між соціальними ролями; 3) внутрішньогрупові; 4) між соціальними групами; 5) конфлікти на рівні суспільства загалом; 6) міждержавні конфлікти

8. Кожне суспільство знаходиться **постійно у процесі змін** (зміни теж є конфліктом) конфлікт може бути джерелом інновацій і соціальних змін у суспільстві.

9. Будь-яке суспільство має **елементи незгоди, які призводять до конфліктів** і це нормально

10. Кожний елемент суспільства **може сприяти його зміні та інтеграції**

Способи вирішення конфлікту за Р.Дарендорфом:

1. Пригнічення (придушення)
2. Відміна шляхом ліквідації протиріч
3. *Врегулювання*; краще говорити про «врегулювання», а не про «вирішення» конфліктів, тому що соціальні конфлікти зазвичай тільки обмежуються, локалізуються, перетворюються в інші, більш прийнятні форми, тоді як термін «вирішення» вводить в оману, оскільки орієнтує на повну ліквідацію конфлікту, а це неможливо

Для врегулювання необхідно:

- 1) плюралізм думок;
- 2) висока організованість конфліктуючих груп;
- 3) наявність правил гри

Льюїс Козер
(1913-2003)

*«Функції соціального конфлікту» (1956 р.),
«Подальші дослідження соціального конфлікту»
(1967 р.)*

- 2 типи суспільства – **закрите** (ригідне, унітарне) та **відкрите** (плюралістичне).
- **Закриті суспільства розколоті на два ворожі, антагоністичні класи, конфлікт між якими підриває суспільну згоду та загрожує руйнації соціального порядку революційно-насильницьким шляхом.**
- У відкритих суспільствах існує **багато конфліктів** між різними верствами та групами, але **існують соціальні інститути, які оберігають суспільну згоду та спрямовують енергію конфліктів на користь суспільству.** Це можливо тому, що **соціальні конфлікти можуть виконувати двоякі функції – негативні (деструктивні) та позитивні (конструктивні).** Завдання полягає в тому, щоб обмежити негативні та використати позитивні функції.

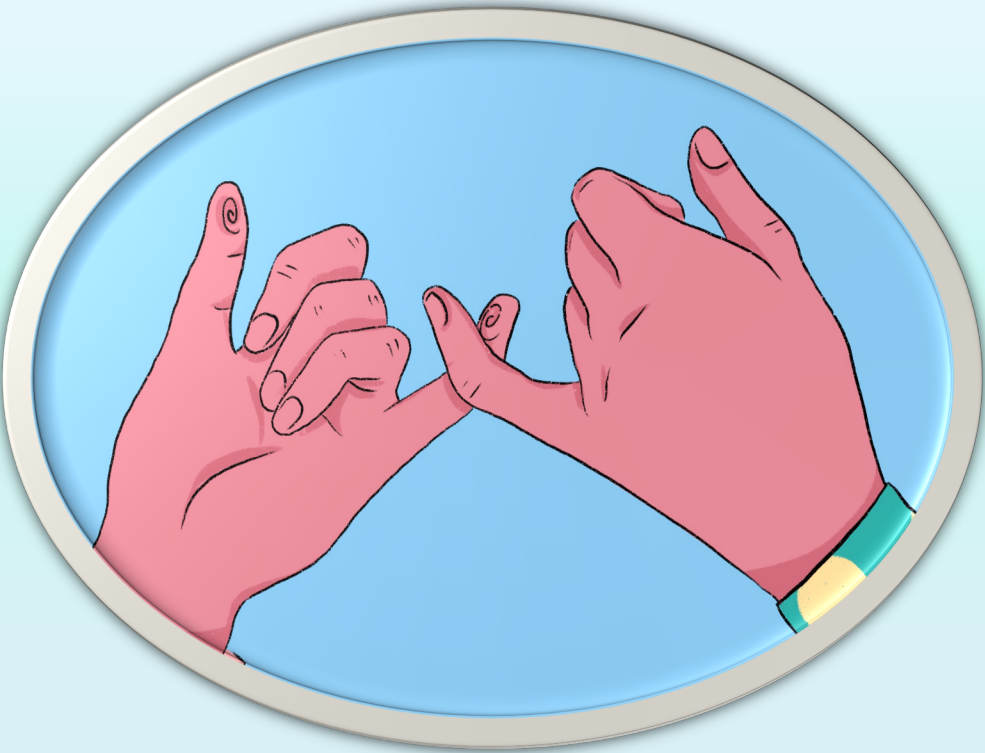
Негативні функції конфлікту за Л.Козером:

- 1) **погіршення соціального клімату, зниження продуктивності праці, звільнення частини працюючих з метою вирішення конфлікту;**
- 2) **неадекватне сприйняття** та непорозуміння конфліктуючими сторонами один одного;
- 3) **зменшення співпраці** між конфліктуючими сторонами протягом конфлікту та після нього;
- 4) **дух конфронтації**, який зтягує людей у боротьбу та який змушує їх намагатися більше до перемоги будь за що, ніж до вирішення реальних проблем і подоланню розбіжностей;
- 5) **матеріальні й емоційні витрати на вирішення конфлікту.**

Головні позитивні функції соціального конфлікту:

- 1) конфлікт не дає сформованій системі відносин застигнути, окостеніти, він **підштовхує її до змін і розвитку**, відчиняє дорогу інноваціям, які здатні її вдосконалювати;
- 2) він **виконує комунікативно-інформаційну та сполучну функцію**, оскільки конфлікт по-своєму об'єднує людей спільністю ситуації, дозволяючи їм краще пізнавати один одного в процесі взаємодії;
- 3) конфлікт сприяє **структуруванню й інтеграції соціальних груп**, створенню організацій, згуртуванню колективів однодумців;
- 4) він **знімає «синдром покірливості»**, спонукає людей до активності;
- 5) він **стимулює розвиток особистості**, зростання у людей почуття відповідальності, усвідомлення ними власної значущості;
- 6) у виникаючих при конфлікті критичних ситуаціях **проявляються непомітні до того переваги й недоліки людей**, створюються умови для оцінки людей за їх моральними якостями – стійкості, мужності й т. д., для висування та формування лідерів;
- 7) вирішення конфлікту **усуває приховану напругу** і дає їй вихід;
- 8) конфлікт виконує **діагностичну функцію** (інколи корисно навіть спровокувати його, щоб прояснити ситуацію та зрозуміти стан справ).

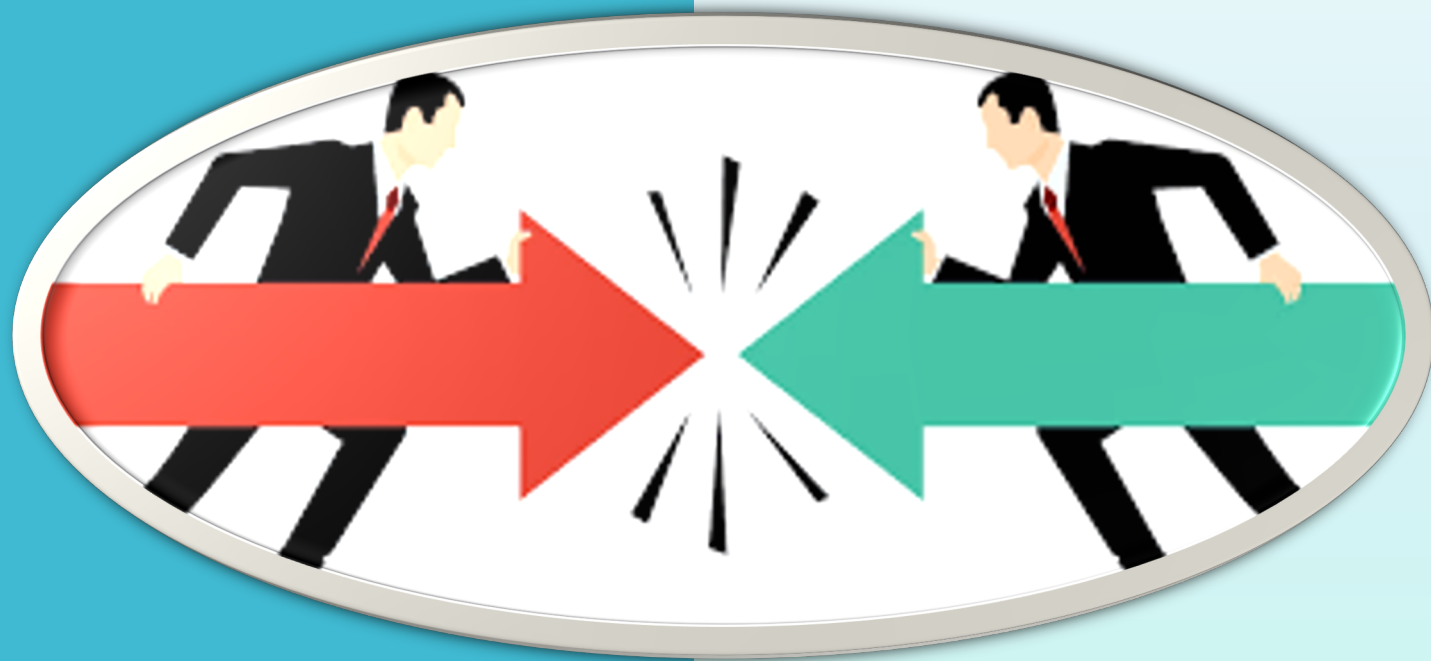
- Паризьке засідання Соціологічної асоціації при **ЮНЕСКО в 1957 р.** За результатами Паризької конференції було видано науковий збірник «Про природу конфліктів».
- У США в другій половині 60-х рр. ХХ ст. створено **Центр із дослідження конфліктних ситуацій**, почали видавати щоквартальний журнал «Проблеми вирішення конфліктних ситуацій».
- Починаючи з 1970-их років посилюється та починає домінувати **практичний напрям із врегулювання конфліктів на рівні організацій**, конфліктологія оформляється швидше як галузь пошуку засобів усунення конфліктів і їх послаблення

- У США – рух «**Альтернативне вирішення спорів**» замість судів, створюються невеликі фірми з вирішення дрібних спорів і конфліктів. У 1980-их – понад 180 таких центрів.
- Всесвітню відомість набув **Гарвардський метод «принципових перемовин»**, розроблений Р.Фішером і У.Юрі («Шлях до згоди. Переговори без поразки»). Особливий розвиток набула розробка перемовних методик вирішення конфліктів (Дж.Скотт, Шарон і Гордон Боуер, Х.Корнеліус і Ш.Фейр, Д.Дена, Г.Келман, Т.Крум та ін.).
- З 1970-их років – методика перемовин за участі посередників – **медіаторів**. У 1970-их – 1980-их роках з'явилися спеціалісти-практики, які здатні надати реальну допомогу в успішному вирішенні конфліктів шляхом добре організованого перемовного процесу.

- ООН – 1986 рік миру.
- В Австралії створений **Міжнародний центр з вирішення конфліктів**, який проводить практичну роботу з владнання конфліктів і навчанню цьому мистецтву. Конфліктологічні центри з аналогічними завданнями виникають і в багатьох інших країнах.

Конфліктологія має кілька напрямів:

- а) філософсько-соціальний, який охоплює загальні тенденції розвитку конфліктів на макрорівні;
- б) організаційно-соціологічний – вивчає причини конфліктів, динаміку конфліктів організацій, груп, колективів;
- в) індивідуально-психологічний – з’ясовує психофізіологічні особливості та характеристики окремих особистостей, їхню поведінку в конфлікті.

ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ КОНФЛІКТОЛОГІЇ

а) розробка та впровадження в **науковий обіг категоріального й понятійного апарату з основ конфліктології**, створення наукової бази для ефективного **викладання конфліктології** у закладах вищої освіти як однієї з важливих і необхідних дисциплін навчального процесу;

б) пошук і вироблення **індикаторів раннього виявлення конфліктів** із використанням сучасних методів їх дослідження та інтеграція гуманітарного, медико-біологічного й технічного підходів у вивченні сутності й наслідків конфліктів;

в) підготовка **фахівців** для науково-практичного дослідження проблем передбачення, запобігання та вирішення конфліктів, створення спеціальних груп практиків-конфліктологів;

г) опанування й уміле **запозичення кращого світового досвіду з конфліктології** за допомогою організації та проведення міжнародних конференцій, симпозіумів, тренінгів і направлення фахівців до інших країн для ознайомлення з набутим досвідом у вирішенні конфліктів;

г) проведення організаційно-дослідницької роботи зі **створення підручників і методик** для практичних порад стосовно запобігання та вирішення конфліктів.

ДЯКУЮ!